

VIRÁGOS MÁRTA

tudományos főmunkatárs
Debreceni Egyetem, Informatikai Kar
viragos.marta@inf.unideb.hu

RENDSZERVÁLTÁS ÉS RENDSZERVÁLTÓK A DEBRECENI EGYETEM EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁRÁBAN: A CÉDULAKATALÓGUSTÓL AZ ONLINE KERESŐRENDSZEREKIG

A közelmúltban elhunyt két nagyszerű könyvtáros Gombáné dr. Lábás Olga és Dr. Koltay Klára munkássága és szakmai tevékenysége méltán fémjelzi azt a 30 éves időszakot, melyet nyugodtan hívhatunk rendszer-váltásnak, hiszen nem csak a számítógépek megjelenése hozott óriási változást, de a munkafolyamatokban és a könyvtárosi szemléletben is paradigmaváltást eredményezett. Magyarországon a felsőoktatási könyvtárak a kilencvenes évek elején jutottak olyan helyzetbe, hogy komolyan gondolkodhassanak integrált könyvtári rendszerek vásárlásán és cédulakatalógusaikat felcserélhessék online nyilvános katalógusokra.

Kulcsszavak: számítógépes katalógus, integrált könyvtári rendszerek, Gomba Szabolcsné, Koltay Klára, debreceni egyetemi könyvtárak

CHANGE OF REGIME AND REGIME CHANGERS IN THE UNIVERSITY AND NATIONAL LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF DEBRECEN: FROM THE CARD CATALOGUE TO THE ONLINE QUERY SYSTEMS. The work and professional activity of the two recently passed wonderful librarians – Olga Gomba Dr. and Klára Koltay, Dr. – deservedly mark the 30 year period, which we can definitely label as transition. Not only the emergence of computers had a huge impact, but it has also brought paradigm shifting in workflow and the librarians' approach. It was in the early nineties when the higher education libraries reached a position from where it was possible to seriously consider purchasing integrated library systems and replace their card catalogs with online catalogs.

Keywords: integrated library catalogue, OPAC, Olga Gomba, Klára Koltay

Beérkezett: 2020. 05. 15.
Közlésre elfogadva: 2020. 08. 15.
Copyright GERUNDIUM

Előszó

Talán a kívülállók kevésbé gondolkodnak el azon, hogy az utóbbi harminc év informatikai változásai mekkora lehetőséget és próbatételt jelentettek egy olyan nagyon régóta, s nagy hagyományokkal működő szakma számára, mint a könyvtárosság. A technikai és technológiai változások közt teljesen megújultak a munkafeltétele, a hálózat pusztasága és a digitális kultúra adta lehetőségek, s a hazai szervezeti változások is átírták szakmánk teljes paradigmarendszerét. A könyvtáraknak a számukra teljesen megváltozott világban új feltételek és kihívások között kellett megfelelniük a felhasználói elvárásoknak, s a hagyományos eszköztrendszert együtt kellett működtetni egy még teljesen újjal, egy zömében virtuálissal.¹

A közelmúltban elhunyt két nagyszerű könyvtáros, Gombáné dr. László Olga és dr. Koltay Klára munkássága és szakmai tevékenysége méltán fémjelzi azt a 30 éves időszakot, melyet nyugodtan hívhatunk rendszerváltásnak, hiszen nem csak a számítógépek megjelenése hozott óriási változást, de a munkafolyamatokban és a könyvtárosi szemléletben is paradigmaváltást eredményezett.

Szakmai életutak

Gomba Szabolcsné dr. László Olga 1962-ben lett az Egyetemi Könyvtár munkatársa. Kezdetben intézeti referensként szervezte a tanszéki könyvtárakkal való együttműködést, majd a Folyóirat Osztály csoportvezetőjeként az egyházi és magánkönyvtárakból ömlesztett állapotban érkező nyomtatványok válogatásával, állományba vételével nagyban hozzájárult a Könyvtár retrospektív nemzeti periodikagyűjteményének teljesebbé tételéhez. Az Egyetemi Könyvtárnak a Csűrű István által irányított megújuló és felívelő időszakában, 1971-ben kapott kinevezést a Gyarapító Osztály vezetésére. Csűrű István nagyra értékelte Gombáné könyvtári tevékenységét és azt a tudományos munkát, amellyel valóra váltotta az általa ideálisnak tartott tudós könyvtárosról alkotott elképzelését, aki megfelelő partneri szintet képvisel az egyetemi oktatókkal. Korán részt vállalhatott a könyvtár vezetői kollégiumának munkájában, amikor megkapta igazgatóhelyettesi kinevezését 1977-ben. Gyakorlati tevékenységének eredményeként sikerült létrehozni az integrált Kémiai Szakkönyvtárat a vegyészeti intézetek új épületében. Mindenben támogatta a könyvtár főigazgatóját a hagyományos szolgáltatások és értékrend fenntartásának és a bevezetésre kerülő újítások összehangolásának munkájában.

Nem kis érdeme volt abban, hogy 1976-ban a Debreceni Egyetemi Könyvtárat hivatalosan is második nemzeti könyvtárrá nyilvánították, s ez újabb feladatok elé állította az intézményt. Előtérbe került az információs tevékenység megerősítése, a könyvtárak közötti és a nemzetközi kapcsolatok kibővítése. Halaszthatatlan feladattá vált a könyvtári munka gépesítésének lehetőségét tanulmányozni.

¹ KOKAS Károly, „Könyvtárak a Rubikonnán”, *Educatio*, 3. sz. (2013): 363–367.

Gomba Szabolcsné a főigazgató közvetlen munkatársaként a tőle megszokott módon, mindenben aktív részt vállalt, és átfogó ismeretet, tapasztalatot szerzett az intézmény vezetésének felelősségteljes munkájáról. Csűry István súlyos betegsége idején nagy türelemmel és szakmai hozzáértéssel segítette a végzetes kórral küzdő főnökét, akinek tragikusan korán bekövetkezett halála után ezek az előzmények tették őt méltó utóddá 1981-ben. 15 évig tartó főigazgatói tevékenységének szép eredményei születtek: a Debreceni Egyetemi Könyvtárban nyílt meg az ország harmadik Osztrák Könyvtára, majd az 1980-as évek második felében sikerült a volt Egyetemi Templom épületének nagyobb részét könyvtári célra átépíttetni, berendezni, s ezáltal a krónikus helyhiányt enyhíteni.

Jóllehet az akkori körülmények között még beláthatatlanul távolinak tűnt a könyvtári automatizálás hazai bevezetésének lehetősége, ő mégis tudatosan készült a korszerű és a nyugati világban már működő rendszerek megismerésére, majdani bevezetésének előkészítésére.²

Nagy tervének, a könyvtár informatikai struktúrájának számítógépes kiépítésére a rendszerváltoztatás hozta meg a lehetőséget. A szakmai felkészítésbe bevonta munkatársait, hazai és külföldi tanulmányutakra küldte őket. Sikerült kiválasztania azt a kivételes tehetségű fiatal könyvtárost, dr. Koltay Klárát, aki legalkalmasabbnak bizonyult a későbbiekben is az automatizált könyvtári rendszer működtetésének kézben tartására. Gombáné rendszerfejlesztő céggel folytatott tárgyalásokat, bemutatókat, tréningeket szervezett, az anyagi feltételek biztosításához pályázatot nyújtott be a világbanki támogatás elnyerésére. Egy visszaemlékezésben így fogalmazott:

„[...] legnagyobb eredményként azt könyvelhetem el, hogy végre tudtam hajtani az Egyetemi Könyvtári élet úgynevezett „rendszerváltozását”, a hagyományos, manuális rendszert sikerült új, integrált számítógépes könyvtári rendszerrel, az amerikai Voyagerrel felváltani.”³

Dr. Koltay Klára, akit a szakirodalom az osztott katalogizálás debreceni úttörőjének nevez, történelem–angol szakos középiskolai tanári diplomájának megszerzése után 1984-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtárába került és lett végleges munkahelye. Mint történelem–angol szakos bölcsész, az újkori református irodalommal foglalkozott és kutatta az angol magyar egyházi kapcsolatokat. Régi könyves érdeklődése munkássága során végig megmaradt. Tudományos teljesítményét az 1996-ban szerzett PhD fokozat, az MTA köztestületi tagsága, az MTA Könyvtörténeti Bizottságának tagsága, és számos publikáció és előadás fémjelzi. 1986-ban már az angol nyelv és irodalom szakreferense lett és munkaköre révén a könyvtári feladatok szinte minden részével megismerkedett. Alapos szakmai tudása

² KOROMPAI Gáborné, „In memoriam dr. Gomba Szabolcsné dr. Lábos Olga (1935–2019)”, *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 27, 2. sz. (2019): 26–27.

³ GOMBA Szabolcsné, „Gombáné Lábos Olga”, in *Napút Évkönyv 2005. Október*, 112–113.

és érdeklődése gyorsan elvitték új, egyre több informatikai megoldást igénylő terület felé: a könyvtári feldolgozás modern útjait kereste. Ennek mélyreható tanulmányozására külföldi szakmai ösztöndíjai és útjai adtak lehetőséget. 1994-ben az amerikai Kongresszusi Könyvtárban tett tanulmányútja segítette megalapozni azt a szakmai kapcsolatot, amely azóta is fennáll az egyetemi könyvtár és a Kongresszusi Könyvtár között. Külföldön szerzett tudása lehetővé tette, hogy a könyvtáron belül úttörő szerepet töltsön be az integrált könyvtári rendszer elterjesztésében, honosításában. 1993-tól a *Debreceni Universitas* új integrált könyvtári rendszer bevezetésével együtt járó szoftvertesztelésnek, majd az új könyvtári munkafolyamatok kidolgozásának és bevezetésének összehangolásával bízták meg. 1995-ben a Bibliográfiai és Szakreferenci Osztály vezetőjévé nevezték ki, majd 1996-ban az osztályvezetőség mellett az Egyetemi Könyvtár munkáját főigazgató-helyettesként segítette szinte megszakítás nélkül váratlan haláláig. 2001-től az integrált Egyetemi Könyvtár tájékoztató szolgáltatásainak egységesítésével bízták meg, majd a nemzeti gyűjteménnyel és az ezzel kapcsolatos országos szolgáltatások fejlesztése és irányítása jelentette feladatainak oroszánrészét. A gyűjtemény alapos ismerete, széleskörű tájékozottsága, rendszerben való gondolkodó képessége nélkülözhetlenné tették a könyvtár minden munkaterületén, így nagyon sok hazai és Európai Unió pályázat szakmai vezetőjeként vagy tanácsadójaként vett részt ezekben. Szakmai pályafutása egy intézményhez kötötte, de munkája révén országosan ismert és elismert szakember volt. Az ezredforduló körüli időktől jelentős országos feladatokat is vállalt, az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) kialakítása, fejlesztése oroszánrészben az ő igényes és alapos munkájának a gyümölcse. Koltay Klára a DEENK-hez kapcsolódó ODR mellett több nagyon fontos országos projektben vett részt vagy felkért szakértőként vagy a projekt aktív vezetőjeként. Az országos közös katalogizálás és tárgyszó-adatbázis (MOKKA, Matriksz) kialakítása, a közös katalógus és az országos dokumentum-ellátási rendszer átalakítása, összehangolása a 2010-es évektől kezdve nem valósulhatott volna meg az ő szakmai tudása, országos rendszerben való gondolkodása nélkül.⁴

Történeti áttekintés

A számítástechnika megjelenése a könyvtárakban

Már a hetvenes éveket megelőzően is jelentkeztek bizonyos aggodalmak a könyvtár jövőjét illetően. Ellentmondásba került és egyre megoldhatatlanabbá vált egyfelől a dokumentumok rohamos gyarapodása, másfelől a könyvtárak törekvése átfogó és mindenki számára hozzáférhető gyűjtemények kiépítésére. Joggal merült fel a kérdés: hogyan

⁴ VIRÁGOS Márta, „Dr. Koltay Klára 1957–2018”, *Tudományos és műszaki tájékoztatás* 65, 12. sz. (2018): 663–664.

hidálható át ez az ellentmondás, hogyan lesznek képesek a könyvtárak a jövő feladatainak megoldására, ha nem lesz hely a növekvő anyag befogadására, pénz és idő feldolgozására, megfelelő módszer a dokumentumok feltárására és biztos mérce a válogatásra.

A könyvtári automatizálásnak a szakirodalom három szakaszát különbözteti meg: a hagyományos könyvtári funkciók, a beszerzés és kölcsönzés, majd a katalogizálás gépesítése, végül a gépi információszolgáltatás, függetlenül az adott könyvtár állományától. A könyvtári szaknyelvben ezt ma már a virtuális könyvtári szolgáltatásokkal definiáljuk.⁵

A katalogizálás gépesítéséhez a legfontosabb cél az egységes, több könyvtár által használható szabványok kidolgozása volt, amely biztosítani tudta az adatok cseréjét. Erre született meg a MARC (Machine Readable Cataloging = számítógéppel olvasható katalógus formátum). A másik fontos feladat pedig arra irányult, hogy a feldolgozási képességekben jelentkező óriási potenciált követni tudják a korlátozott tárolási lehetőségek.⁶

1. ábra. Katalogizáló szoba a Library of Congress-ben az 1920-as években

⁵ GOMBA Szabolcsné. „Főbb irányzatok az egyetemi könyvtárak fejlesztésében.” *Könyvtári Figyelő* 31, 5. sz. (1985): 533–543.

⁶ A MARC kifejlesztése a Library of Congress munkatársainak nevéhez fűződik és a kiterjedt szakirodalomban gyakran bukkanunk Henriette Avram nevére, akire úgy hivatkoznak, mint a MARC szellemi anyjára. A formátum három szintből áll: struktúra, tartalmi azonosító kódok és a rekord tartalma. Mindegyik MARC formátum az ISO 2709 szabvány alkalmazásának speciális formája, amely szabvány meghatározza a bibliográfiai adatokat tartalmazó rekordok szerkezetét.

2. ábra. A Library of Congress on-line katalógusa

Integrált könyvtári rendszerek Magyarországon

Az 1970-es évek végén és a 80-as évek elején, a nagyobb könyvtárakban már elkezdődött a kisebb automatizált rendszerek telepítése. Az első lépés általában a kölcsönzés számítógépesítése volt, majd a beszerzés, katalogizálás és a publikus hozzáférés gépi megoldása következett. A különböző könyvtári funkciók automatizálása technikai szempontból két módon valósult meg: vagy különálló kis rendszerek révén vagy egy integrált szoftver különböző moduljaival. Bármelyik megoldást alkalmazták is a könyvtárak, az új eljárás mindenképpen óriási változást jelentett: a könyvtár eddigi munkaszervezését és szervezetét is jelentősen módosította, ami természetesen a könyvtárosokra is nagy hatással volt (pozitív és negatív értelemben egyaránt).⁷

A felsőoktatási könyvtárak a kilencvenes évek elején jutottak olyan helyzetbe, hogy komolyan gondolkodhassanak integrált könyvtári rendszerek vásárlásán. A FEFA (Felsőoktatási Fejlesztési Alap) által meghirdetett pályázatok által elnyert támogatás

⁷ Az úgynevezett *state-of-the-art* rendszerek minden könyvtári munkafolyamatot egy egységes programcsomaggal oldanak meg, ahol a modulok ugyan egymástól elkülönülnek (tehát mód van a lépcsőzetes bevezetésre), de elemeik áttemelhetők egyikből a másikba (például egy dokumentum adatait a beszerzési modulból a katalogizálásba, onnan pedig az OPAC-ba). Ezt a típusú megoldást a terminológia *vertikális integrációnak* is szokta nevezni. A fogalom azt jelenti, hogy több vagy minden munkafolyamatot gépesítenek egy rendszeren belül. Minden adatelemet csak egyszer visznek be a számítógépbe és a szoftver saját maga gondoskodik a logikai kapcsolatok érvényesítéséről. Az adatállományok közötti bonyolult összefüggéseket a rendszer integráltan kezeli. A leginkább elterjedt integrált szoftverek általában öt nagy modulra bontják a könyvtári munkafolyamatot: 1. beszerzés/gyarapítás; 2. katalogizálás; 3. folyóirat kezelés; 4. online nyilvános katalógus (OPAC); 5. kölcsönzés.

már biztosította a megvalósításhoz szükséges hardver és szoftver beszerzés összegét. A legtöbb egyetem és egyetemi társulás esetében az intézmény információs infrastruktúrájának kiépítése összekapcsolódott a könyvtári programmal. A hangsúly ezeknek a rendszereknek a beszerzésénél elsősorban azon volt, hogy lehetőség legyen a hagyományos könyvtári munkafolyamatok (beszerzés, feldolgozás, kölcsönzés és folyóiratok érkeztetése) gépesítésére és integrálására (az egyszer bevitt adatok későbbi többszörös felhasználására). További fontos szempont volt az ár (ennek csökkentése érdekében a könyvtárak sokszor fájdalmas kompromisszumokra is kényszerültek: nem fizettek karbantartási díjat, nem vették meg az összes modult, a kiegészítéseket, s csak a minimális egyidejű felhasználói számra vették meg a rendszert; a szükségesnél valamivel gyengébb hardver eszközöket vettek a későbbi bővítés reményében). S ugyancsak számításba vették, hogy a rendszert szállító cég mennyire meggyőző referenciákat tudott felvonultatni az adott könyvtár régiójában vagy típusában.

A debreceni Universitas számítógépes könyvtári rendszere

A DEENK (Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára)⁸ két elődintézményében, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárában és az Orvostudományi Egyetem Kenézy Könyvtárában már a nyolcvanas évek óta folyt a munka egy integrált könyvtári rendszer megvalósítása érdekében. 1984-ben indították meg a nemzetközi adatbázisokra épülő online információ szolgáltatását, megvásárolták az első személyi számítógépeket és informatikai szakembereket alkalmaztak, így a korábbi évek alatt felgyűlt elméleti felkészülés nyomán elérkezett az ideje a könyvtári munkafolyamat számítógépesítésének tervezésére. A katalogizálás az Unesco által ingyenesen rendelkezésre bocsátott Micro-Isis szoftverrel indult, míg a postától bérelt vonalon elkezdődött a rendszeres információkeresés a nagy közvetítő központokon keresztül, mint a DATA-STAR, DIALOG és STN International.

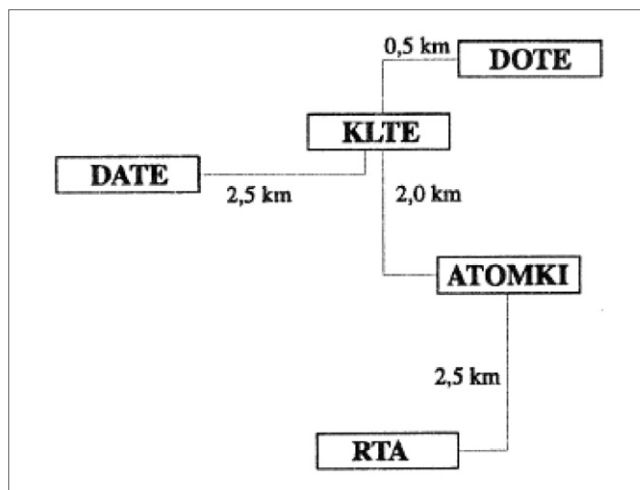
3. ábra. Az első számítógép (TAP 34) a könyvtárban

⁸ A DEENK mint egységes integrált könyvtár 2001. január elsejétől működik. Bővebben a könyvtár történetéről: *Egyetemi Könyvtárak Magyarországon* (Budapest: Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma, 2008), 23–31., valamint OROSZ István és IFJ. BARTA János, szerk., *A Debreceni Egyetem története 1912–2012* (Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012), 386–403.

Fordulópontot az jelentett a könyvtárak számára, amikor az egyetemi intézmények vezetői aláírták a *Debreceni Universitas* alapító okiratát.⁹ Az új *Universitas* szövetség tagjai lettek a bölcsészettudományi és természettudományi karral működő Kossuth Lajos Tudományegyetem, az Orvostudományi Egyetem, az Agrártudományi Egyetem, a Református Teológiai Akadémia és a Magyar Tudományos Akadémia Atommagkutató Intézete. Az *Universitas*ban egyesült intézmények könyvtárainak körében nagyon hamar felvetődött egy új, az intézményeket összekapcsoló információs rendszer szükségessége, amelynek különböző szintű megoldásai már adva voltak.

A könyvtárak között hagyományos együttműködésük nyomán évtizedek óta központi katalógus épült, hiszen a hálózati központok végezték az egyes tagkönyvtárak számára a folyóirat beszerzést, a külföldi könyvbeszerzést és ezek feldolgozását.

A Világbankhoz 1991. augusztusában benyújtott közös pályázat a debreceni felsőfokú oktatás és kutatás információs hálózatának kiépítésére vonatkozott.¹⁰ A pályázat egy korszerű számítógépes adathálózat és integrált könyvtári rendszer kialakításának tervét vázolta fel, részletezve az adathálózat létrehozását sürgető okokat, a hálózat topológiai meghatározottságát, az elképzelt hálózat felépítését, költségigényét, az erre épülő integrált könyvtári rendszer tervét, eszközigényét és továbbfejlesztésének lehetőségeit.

4. ábra. Az *Universitas* tagintézményeinek földrajzi elhelyezkedése

⁹ Debrecenben az 1980-as években, az országos kormányprogramot megelőzve, megindultak az egyeztetések a széttagolt felsőoktatás újraegyesítéséről. A folyamatban részt vett az Agrártudományi Egyetem, a Kossuth Lajos Tudományegyetem, az Orvostudományi Egyetem, valamint a Debrecenben megjelent főiskolai szintű műszaki képzés (akkor az Ybl Miklós Műszaki Főiskola Debreceni Főiskolai Egysége), és az MTA Atommagkutató Intézete (ATOMKI) is. 1991-ben hivatalosan is megalakult a Debreceni Universitas Egyesülés (DUE), amelynek keretében az intézmények közötti, meglévő kutatási, oktatási együttműködések dinamikusan fejlődtek, jelentős közös fejlesztések valósultak meg.

¹⁰ *Pályázat a debreceni felsőfokú oktatás és kutatás információs hálózatának kiépítésére*, DEENK Irattár. 872/I-325/91

Az adathálózat létrehozásának indokai között szerepelt: kapcsolatteremtés a világméretű hálózatokhoz a helyi intézmények között és az *Universitas* közös ügyvitelének kialakítása.

Mivel a számítógépes operációs rendszerek körében egyre inkább a UNIX¹¹ vált már általánossá, ezért a pályázatban a négy nagy intézményben egy-egy UNIX-gép, a többiekénél PC-n működő UNIX rendszer beszerzésével tervezte a pályázó megalapozni az egységes kommunikációs rendszert. Számításba lett véve az is, hogy a UNIX rendszerhez rendelkezésre állt a TCP/IP kommunikációs szoftver, amely *de facto* világszabvánnyá vált.

A pályázatban összefoglalásra került az integrált könyvtári rendszerrel szemben támasztott követelményrendszer, melyet az erre a feladatra alakított Könyvtári Szakbizottság¹² állított össze. A beszerzendő könyvtári szoftver:

*„– lehetővé teszi az egyetemi oktató és kutató munka alapjául szolgáló saját könyvtári állomány korrekt kezelését és a hozzáférés biztosítását minden média esetében,
– megvalósítja a fentieket szolgáló könyvtári munkafolyamatok automatizálását,
– módot ad az együttműködő könyvtárak adatbázisainak egységes kezelésére, egymás számítógépes elérésére megfelelő jogosultságokkal,
– alkalmas országos, illetve külföldi hálózatok számára megfelelő információt szolgáltatni és tőlük fogadni,
– a társult könyvtárak és a felhasználók köre bővíthető.”¹³*

A világbanki pályázat elbírálói ésszerűnek látták, hogy az *Universitas*ban egyesült intézmények egy közös információs rendszert hozzanak létre a magyar felsőoktatás hatékonyabb működésének elősegítése érdekében, ezért jelentős anyagi támogatást biztosítottak a megvalósítására (\$ 1.500.000, valamint 60 millió Ft.)

Az előzőekben vázolt előkészületek és tapasztalatok nyomán a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára magára vállalta a projekt könyvtári részének az irányítását a fentebb említett Könyvtári Szakértői Bizottsággal.

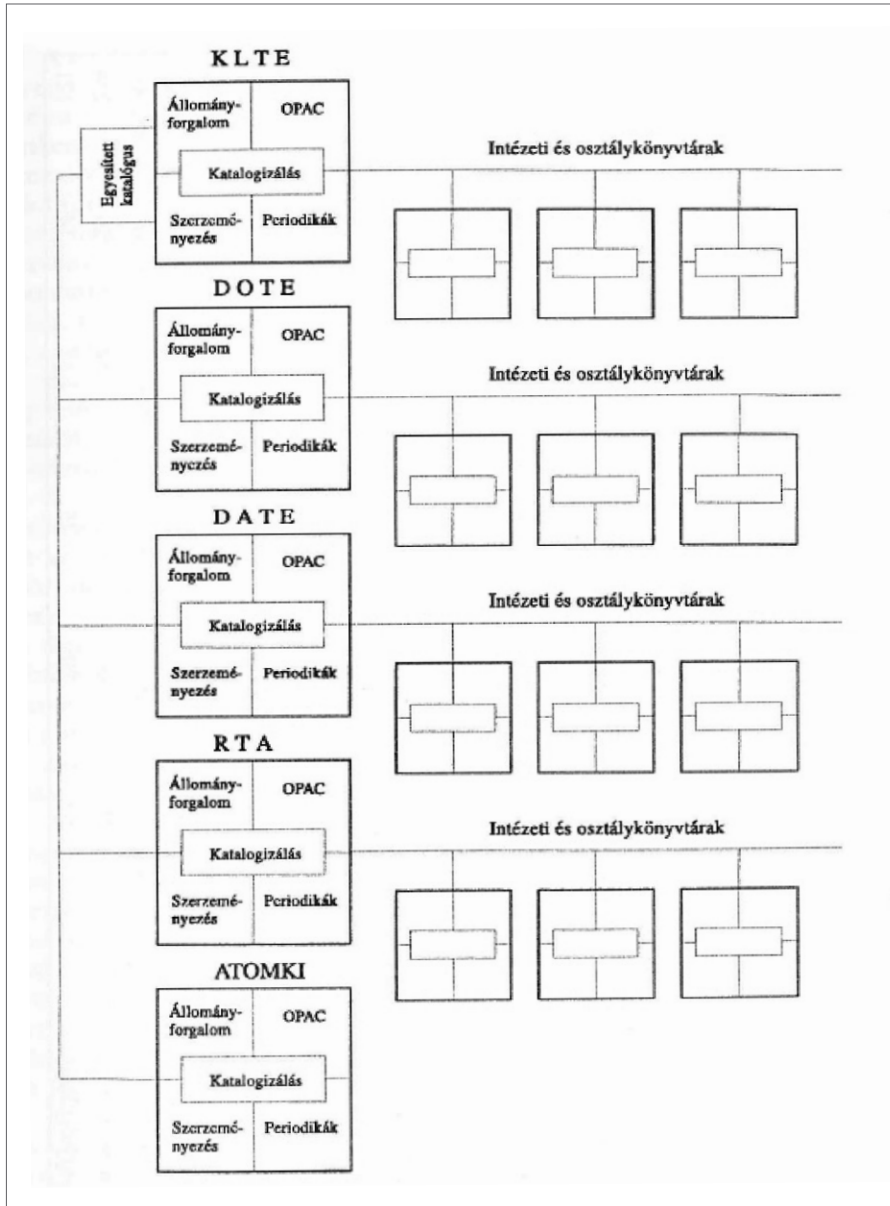
1992-ben el kellett készíteni a világbanki előírásoknak megfelelően azt a tenderfüzetet, amelynek alapján a hardver és szoftver fejlesztő cégek pályázatokat nyújthattak be. A munkát nehezítette, hogy hazánkban ilyen jellegű pályázatok ezideig még nem készültek, de komoly segítséget jelentett az *Universitas* könyvtárak által készített részletes munkafolyamatleírás, amely rögzítette a különböző dokumentumtípusok útját

¹¹ Időosztásos, multitasking (többfeladatos), multiprocesszoros, többfelhasználós, osztott adatállományokat használó, nyílt operációs rendszer.

¹² A Könyvtári Szakértői Bizottság tagjai: Gomba Szabolcsné (elnök, KLTE), Dombrádi Zsolt (ATOMKI), G. Szabó Botond (Ref. Koll.), Gyüre Péter (KLTE), Herdon Miklós (DATE), Korompay Gáborné (KLTE), Lévay Botondné (KLTE), Nagy Józsefné (ATOMKI), Nagy László (DATE), Nemkin Róbert (Ref. Koll.), Pál Antalné (KLTE), Pethő Attila (DOTE), Surányi Béla (KLTE), Virágos Márta (DOTE)

¹³ *Pályázat a debreceni felsőfokú oktatás és kutatás információs hálózatának kiépítésére.* DEENK Irattár. 872/I-325/91.

a szerzeményezéstől, a feldolgozáson át az olvasói használatáig, és számba vette a folyamat során szükséges adathordozókat és adatalemeket. Segítették a munkát még a szoftverfejlesztők által rendelkezésre bocsátott dokumentumok, és a bel- és külföldi tapasztalatok, szakmai eszmecserék.

5. ábra. A rendszer logikai kapcsolatai

A tenderfüzetben lefektetésre kerültek a rendszer hardverével és szoftverével kapcsolatos eljárások. Az *Universitas* keretében együttműködő tagkönyvtárak és azok alkönyvtárai megállapodtak a következőkben:

- az együttműködő könyvtárak azonos integrált könyvtári szoftvert alkalmaznak;
- az előszerzeményezéstől kezdve az adatokat gépre viszik és egymás számára elérhetővé teszik;
- az adatbevitelt egységesen az UNIMARC-on, ill. USMARC-on alapuló, az Országos Széchényi Könyvtár által a Magyar Nemzeti Bibliográfia előállításához használt MARC formátumban végzik;- a dokumentumok tartalmi feltárását az Egyetemes Tizedes Osztályozás alkalmazásával és/vagy tárgyszavazással végzik;
- az új rendszerbe a már egyszer bevitt bibliográfiai rekordokat a tagkönyvtárak saját adatbázisukba átemelhetik és a szükséges adatokkal kiegészíthetik, ugyanarról a dokumentumról a rendszerben csak egy rekord készíthető;
- minden könyvtár saját gépi katalógust épít;
- a használóknak (könyvtárosoknak, olvasóknak) egy-egy kérdés feltevésekor a rendszer a tagkönyvtárak állományait, illetve az egyesített katalógust automatikusan átnézve adja meg a választ;
- az intézmények a funkciójuknak megfelelően képi és teljes szövegű adatbevitelt és kezelést is megvalósítanak (pl. ritka védett kéziratok, metszetek, stb.);
- az információszolgáltatás hatékonyságának érdekében a könyvtárak átvesznek és gépükre telepítenek kész adatbázisokat;
- a gyors és biztonságos adatátvitel érdekében az intézményeket külön optikai kábellel kötik össze.¹⁴

Az előkészítő munkák közé tartozott az is, hogy számításba vették az *Universitas* tagkönyvtáraiban az ISIS alatt már gépesített munkákat, a meglévő adatbázisokat, amelyek konverziójáról gondoskodni kellett. Ilyen előkészítő munka volt még a minimálisan szükséges rekordok mennyiségének meghatározása, ami döntő volt a megvásárolni kívánt hardver és szoftver kapacitása szempontjából.

Az új rendszerben a telepítéstől számított öt éven belül a könyvtárak összesen 950 000 rekord bevitelét tervezték. Most több mint kétmillió rekord van a rendszerben. A könyvtári feldolgozó munka és olvasói forgalom lebonyolítására az *Universitas* számára 234 terminál beszerzését javasolta a pályázat, melyből körülbelül 121-re lett becsülve az egyidejűleg működők száma.

A rendszerekkel való ismerkedés részben külföldi könyvtárakban, részben Debrecenben, a Kossuth Egyetem Könyvtárában szervezett bemutatókon folyt. Több szállító cég kész volt demonstrációs anyagát hosszabb időre a pályázó rendelkezésére bocsátani, így a könyvtárosok kipróbálhatták és elmélyültebben tanulmányozhatták az egyes rendszereket.

¹⁴ DEENK Kézirattár 873/I.–325/91.

Ezen alkalmak során megismerték, illetve használhatták az izraeli ALEPH-et, a londoni TINLIB-et, az amerikai CARLYLE VOYAGER sorozatát, és az amerikai DYNIX cég MARQUIS rendszerét.

Az amerikai VOYAGER sorozat teljes ajánlatot tartalmazott a legkülönbözőbb méretű tudományos, egyetemi és közkönyvtárak számára mind a közönségszolgálat, mind a technikai szolgáltatások, más szóval a könyvtári munkafolyamat egészét tekintve.¹⁵ A VOYAGER sorozat egy negyedik generációs könyvtári rendszer, amelyet nemcsak az akkori, hanem a jövő könyvtári követelményeinek megfelelően terveztek és 1992 januárjában vezették be. A VOYAGER-t a nyílt rendszerek számítógépes filozófiájára alapozták, amely a hozzáférhető legmodernebb technológiát veszi alapul és szigorúan alkalmazkodik az ipari szabványokhoz.

A rendszer a következő modulokat tartalmazza:

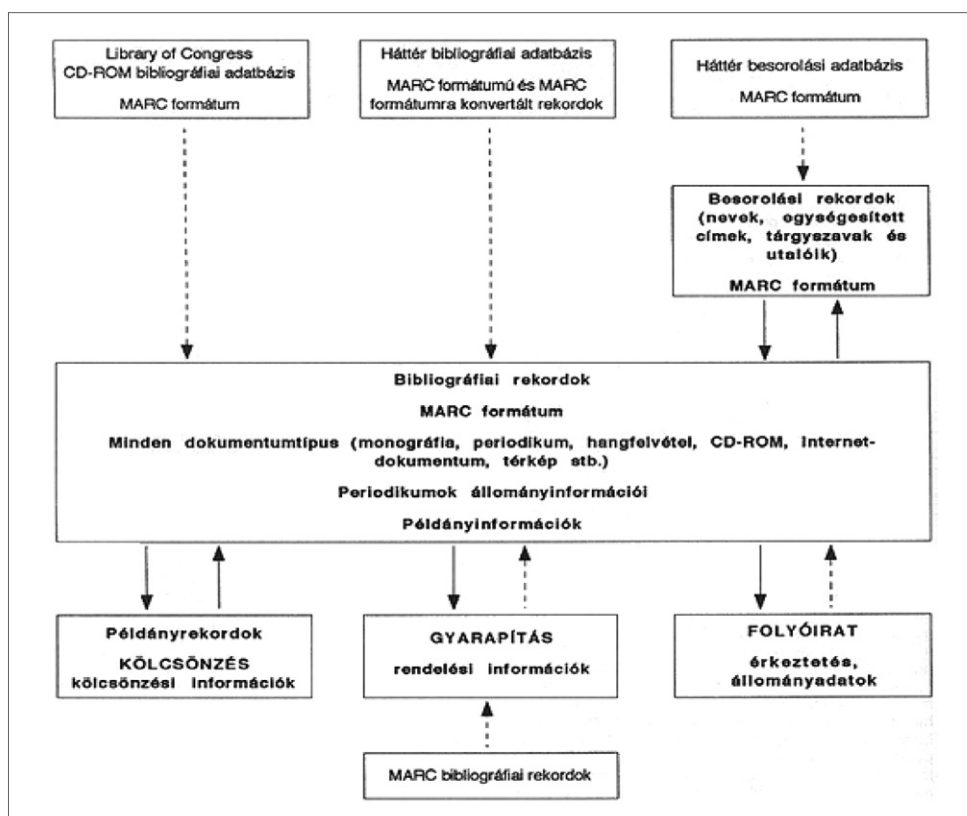
1. Nyilvánosan hozzáférhető online katalógus: (OPAC – *Online Public Access Catalog*),
2. Katalogizálás,
3. Kölcsönzés,
4. Szerzeményezés,
5. Periodika nyilvántartás,
7. Egységesítési címtár (*Authority Control*),
8. Könyvtárközi kölcsönzés (*Interlibrary Loan*).

A négy kitűnő könyvtári rendszert a tender szabályai, illetve pontrendszere szerint értékelt a Bizottság. Az értékelést – melyben a VOYAGER rendszer beszerzésére született javaslat – az AKADIMPEX, illetve a FEFA iroda közvetítésével 1992. november 26-án juttatta el az *Universitas* a Világbankhoz jóváhagyás céljából. A végső jóváhagyás áthúzódott 1993-ra.

A könyvtári munka számítógépes végzése a kezdeti szakaszban igen nagy problémákkal járt, a betanulás idején lelassult a munkatempó, de a munkafolyamatok rendszeres ellenőrzése, a lemaradások okainak felderítése, a hibák elhárításának meggyorsítása, és a munkafolyamatok szakszerű optimalizálása meghozta a várt eredményt, és 1995-re teljesültek a pályázatban vállalt célok, a gépi katalógusban szereplő rekordok száma elérte a félmilliót. Jelentősen gyorsította a munkát az is, hogy a címleírás folyamatában sikerrel járt egyre több külső adatbázis bibliográfiai rekordjainak átvétele, mint például az Akadémiai, Szépirodalmi, és a Tankönyvkiadó tételei.

¹⁵ A VOYAGER-t az 1981-ben alapított amerikai Carlyle System fejlesztette ki. Ennek a szoftvernek továbbfejlesztett változatát használja a *Library of Congress* is. A rendszer alapja az Ingres relációs adatbázis-kezelő. A negyedik generációs könyvtári rendszer azt jelenti, hogy egyre rugalmasabb a kliens/szerver architektúra: Windows, Linux vagy Java kliensek ugyanahhoz a szerver programhoz kapcsolódva képesek a legkülönbözőbb felhasználói igényeknek is eleget tenni. Képesek a rendszer belső és külső kapcsolataiban nemzetközi hálózati, számítógépes és könyvtári szabványok alkalmazására (Z39.50, MARC formátumok).

1995-ben a feldolgozási munkafolyamatban a tárgyi feltárás területén rendkívül nagy feladat megoldásába kezdett két könyvtár (KLTE, DOTE Kenézy Könyvtár) szakreferensi gárdája: hazánkban egyedülállóan és elsőként vállalkoztak arra, hogy a washingtoni *Library of Congress* (LC) és a *National Library of Medicine* (NLM) rendszerére alapozva létrehozzák tárgyszórendszerüket, amely a magyar könyvtáros szakma számára, az együttműködés lehetőségét kínálva, elérhető közelségbe hozta a számítógépre alapozott egységes magyar nyelvű tárgyszórendszer elkészítését is.¹⁶

6. ábra. Adatbázisok és háttéradatbázisok

Koltay Klára számítógépes kollégájával Gyüre Péterrel közösen írt cikkében részletes leírást ad az *Universitas* könyvtáraiban megvalósított integrált könyvtári rendszerről.¹⁷ A minden könyvtári munkafolyamat tárgyát képező dokumentumok leírását tartalmazó

¹⁶ Az LC tárgyszórendszeréhez szervesen illeszkedik az NLM MeSH (Medical Subject Headings) rendszere, így tulajdonképpen minden tudományterület szakszerű tárgyszavazása megoldható lett.

¹⁷ GYÜRE Péter és KOLTAY Klára. „Voyager – mire használható egy integrált könyvtári rendszer?”. *Tudományos és műszaki tájékoztatás* 44, 3. sz. (1977): 102–108.

bibliográfiai adatbázis áll a VOYAGER moduljai között központi helyen. Az adatbázis MARC formátumú bibliográfiai rekordokat tartalmaz példányinformációkkal és állományadatokkal. A bibliográfiai rekordokhoz a besorolási adatok, tárgyszavak egységes formáját és ezek utalóit tartalmazó egységesítő rekordok (*authority*) kapcsolódnak.¹⁸

Az elektronikus könyvtár megalapozó modernizációs folyamatban az Egyetemi Könyvtár országos szinten töltött be kiemelkedő szerepet, hiszen a kezdeti kísérleti tapogatózások után ezek a szolgáltatások már 1996-ra biztonságosan működtek. A rendszer megvásárlásával jött a felismerés, hogy a modern könyvtárak előtt álló legnagyobb kihívás az, hogy könyvek kölcsönzőjéből az olvasók számára hozzáférhető információk szervezőjévé váljon.

„Nagyon hatékony tájékoztató szolgálat szükséges ahhoz, hogy segítsen eligazodni a könyvtárban tárolt könyvek, folyóiratok, hangzóanyagok, hálózatban vagy csak kijelölt munkaállomásokon használható források és internet dokumentumok és adatbázisok kavalkádjában, és azoknak az olvasóknak is a figyelmét felhívja a modern adathordozókra, akik gyanútlanul „csak” könyveket keresve tének be a könyvtárba.”

– írta Koltay Klára a TMT-ben 1997-ben megjelent cikkében a Könyvtár online katalógusának fontosságára utalva.¹⁹

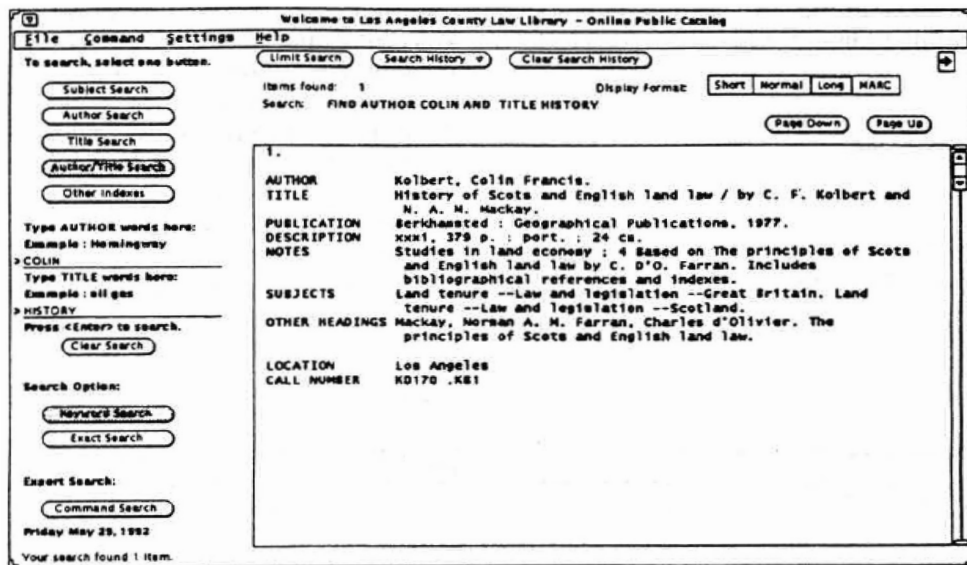
Koltay Klára szakmai irányításával és tervezésével a könyvtár online katalógusa nem csupán a hagyományos dokumentumok – könyvek és folyóiratok –, bibliográfiai és példányrekordjait ölelte fel a kezdetektől fogva, hanem egy adatbázisba építette a kották, CD lemezek, CD-ROM-ok leírását is, és országos újítként rekordokat hozott létre Interneten elérhető adatbázisokról, elektronikus folyóiratokról. Ez azt jelentette, hogy az olvasó az OPAC-on keresztül közvetlenül elérhette az amúgy csak digitális formában hozzáférhető dokumentumokat. Az adatbázis gyorsabb építéséhez a könyvtár felhasználta a Magyar Nemzeti Bibliográfia rekordjait, és a közös formátum lehetőségeit kihasználva, közvetlen rekordcsere kapcsolatot épített ki a *Library of Congress*-szel. A kezdeti együttműködés lazább formája után az Egyetemi Könyvtár meghívást kapott a *Library of Congress* nemzetközi kooperatív katalogizálási programjába, és többek között javaslatokat tehetett a tárgyszórendszer kibővítésére speciális magyar tematikájú tárgyszavakkal.²⁰ A program szakmai koordinátora a kezdetektől fogva Koltay Klára volt.

A kísérleti szakaszt követően 1996 szeptemberében indult meg a számítógépes kölcsönzés, amely egy gyorsabb és kulturáltabb könyvtárhasználatot teremtett meg. A gépi

¹⁸ Az *authority* (egységesítő) adatbázis az egyik legfontosabb szakmai része a rendszernek. Ebben jelölik ki, hogy melyik névalak legyen a rendszer számára elfogadott (személyekre, intézményekre, földrajzi nevekre egyaránt). Ugyanez vonatkozik a tárgyszavak rangsorolására is.

¹⁹ GYÜRE és KOLTAY, „Voyager...”

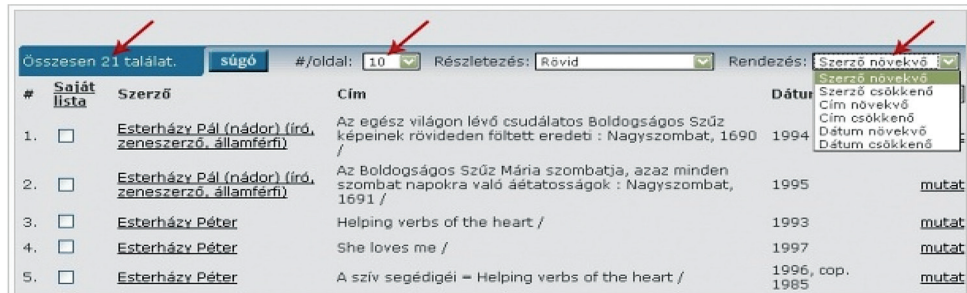
²⁰ A szerződésben rögzített kooperáció a mai napig működik a *Library of Congress*-szel. A *National Library of Medicine* az utóbbi 10 évben teljesen letölthetővé tette tárgyszórendszerét.

7. ábra. VOYAGER képernyő 1993-ban

3. ábra

8. ábra. Corvina képernyő 2010-ben

The screenshot shows the Corvina library catalog interface. On the left, there are two filter sections: 'Év' (Year) and 'Nyelv' (Language). The 'Év' section has a list of years from 1993 to 2016 with corresponding counts in parentheses. The 'Nyelv' section has a list of languages: Magyar (196), Angol (22), Német (9), Francia (2), and Latin (1). Below these filters is a 'Szűrés' (Filter) button. The main area displays search results. The first result is 'Hahn-Hahn grófnő pillantása: lefelé a Dunán/ Esterházy Péter', with a book cover image and a 'példány (2)' (2 copies) indicator. The second result is 'Esti/ Esterházy Péter', also with a book cover image and a 'példány (8)' (8 copies) indicator.

9. ábra. Corvina képernyő 2020-ban

kölcsönzés további eredménye, hogy a retrospektív konverzió az állomány leginkább használt rétegére terjedhetett ki, és az olvasó az OPAC segítségével tájékozódhatott, hogy a keresett példány az adott pillanatban hozzáférhető volt-e.

Corvina – Vocal – ODR²¹

A kilencvenes években telepített integrált könyvtári rendszerek esetében a hangsúly a hagyományos könyvtári munkafolyamatok gépesítésén és integrálásán volt, de az informatikai fejlődéssel megjelentek új szakmai területek is, mint digitális dokumentumok feldolgozása, szakértői rendszerek kialakítása, valamint osztott/közös katalogizálás létrehozása. A fejlődés ezeken a területeken részben technikai, részben könyvtáros-szakmai kérdéseket vetett fel. A műszaki problémák megoldására a korszerű integrált rendszerek fejlesztői kidolgozták azokat a szabványos megoldásokat, kommunikációs protokollokat, amelyek az együttműködés alapfeltételének számítottak. Szükség volt azonban a könyvtárosi közösségek szervezett együttműködésére is. Több kezdeményezés is indult a könyvtárak szakmai profilja, vagy az alkalmazott rendszer szerint csoportosulva. A DEENK története szempontjából a magyarországi könyvtári együttműködések legsikeresebb példáját, a Corvina rendszert használó könyvtárak által 1998-ban létrehozott VOCAL katalógust érdemes megemlíteni.²² A Corvinát használó könyvtárakat már kezdetektől fogva jellemezte a szoros együttműködés. Köszönhető volt ez

²¹ A VOYAGER könyvtári rendszert a Dataware Kft. 1993-ban megvásárolta az amerikai cégtől, és Corvina (később eCorvina) néven fejlesztette tovább.

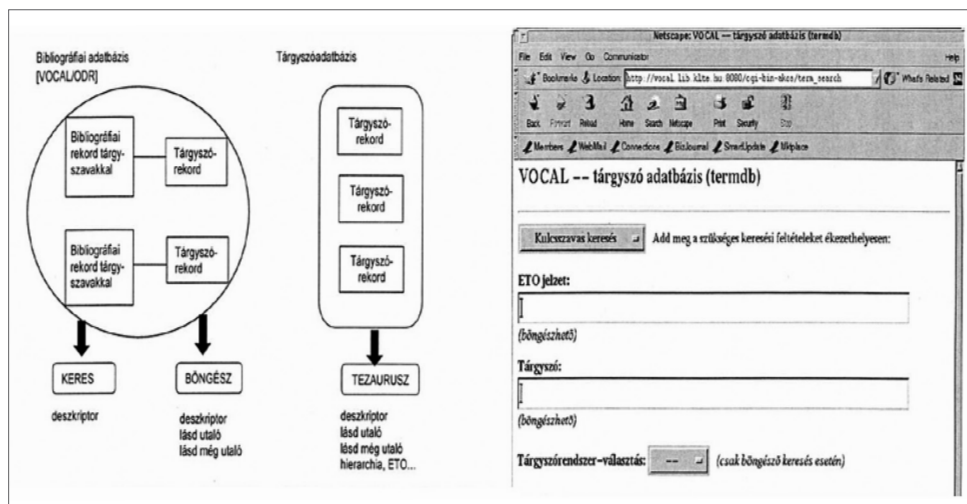
²² BAKONYI Géza, „VOCAL – a Corvina könyvtárak osztott katalogizálási rendszere.” *Könyvtári Figyelő*, 2. sz. (1999): 256–267.

annak is, hogy a rendszert elsőként vásárolta meg két olyan egyetemi szövetség – a szegei és a debreceni –, amelyek központi könyvtárai meghatározó szerepet vállaltak az országos fejlesztésekben. A KLTE könyvtára, mint második nemzeti könyvtár olyan anyag birtokában volt, amelynek számítógépes feldolgozása létérdeke volt az intézménynek, a JATE könyvtára pedig már a hetvenes évektől kezdve élen járt a számítógépes feldolgozásban és az intézmény informatikai fejlesztésében. A kilencvenes évek végén pedig már több mint 25 könyvtár használta a Corvina rendszert, és a tagok számára természetes alapelv volt, hogy egymás számára szabadon hozzáférhetővé teszik katalógusaikat, hogy onnan saját felhasználásra átvegyenek rekordokat. A Corvinás könyvtárak együttműködése 1999-ben öltött hivatalos formát, amikor megalakult a VOCAL Egyesület.²³ A VOCAL rendszert kialakító Dataware Kft., a KLTE és JATE könyvtárak már 1997-ben létrehoztak olyan központi katalógust, amely a tagkönyvtárak többségének számítógépes katalógusában tárolt rekordok összemácsolása útján keletkezett. Bakonyi Géza és Koltay Klára szakmai irányításával 1998-ra sikerült kidolgozniuk egy olyan koncepciót, amely megvalósította a központi adatbázis közös építését. Lényege azon alapult, hogy az egyes könyvtárakban a dokumentumok leírása után a mechanizmus automatikusan mentette a rekordot a helyi és a központi (VOCAL) katalógusba. Az adatbázis egyediségét és újszerűségét két fontos tényező erősítette: (1) a dokumentumok típusát szélesen értelmezte, vagyis a könyveken kívül folyóiratok (nyomtatott és elektronikus), hangdokumentumok, kották és térképek leírásai is bekerültek; (2) három integrált tárgyszóadatbázis segítette az olvasókat a keresésben (a JATE tárgyszórendszere és a KLTE és DOTE könyvtárai által használt LC és MeSH).

A VOCAL adatbázis létrehozása és fejlesztése tette lehetővé egy országos könyvtári projekt, az *Országos Dokumentum-ellátó Rendszer* (ODR) gyors megvalósítását is.²⁴ Az ODR fő célja az volt (és természetesen ma is az), hogy a könyvtárhasználó az általa használt könyvtáron keresztül hozzájuthasson a könyvtári rendszerben meglévő dokumentumokhoz. Ehhez két feltételnek kellett teljesülnie: (1) kapjon információt a keresett dokumentum lelőhelyéről; (2) a lelőhelyként megjelölt könyvtárak közül valamelyik köteles legyen a kérése alapján elküldeni neki a dokumentumot. Az országos

²³ A VOCAL Egyesület elnöke Blaskóné Majkó Katalin, a Képzőművészeti Egyetem Könyvtárának igazgatója lett. Az egyesület célja elsősorban az osztott/közös katalógizálás elősegítése volt, de a közös fejlesztések szakmai trendjeinek megfogalmazása, szakmai továbbképzések szervezése is fontos kérdésnek számítottak. És bár az Egyesület megszűnt, az e-Corvinát használó közösség által szervezett szakmai napok a mai napig megrendezésre kerülnek.

²⁴ A kulturális javak védelméről és muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény, valamint a néhány évvel később a törvény végrehajtására kiadott 73/2003. (V. 28.) Kormányrendelet meghatározta az *Országos Dokumentum-ellátási Rendszer* (ODR) feladatát. A törvény 59. §-ának 1. bekezdése kimondja, hogy a kultúráért felelős miniszternek olyan országos dokumentumellátási-rendszert kell létrehoznia, amely biztosítja a könyvtárközi dokumentumellátást, a dokumentumok lelőhely-nyilvántartását és hasznosítja a könyvtárak állományából kivont dokumentumokat. 2003-tól a DEENK törvényileg is az ODR lelőhely-szolgáltató központja lett.

10. ábra. A tárgyszórendszer és a tárgyszóadatbázis keresőképernyője 2001-ben

dokumentumellátási rendszer kialakítása magába foglalta a könyvtárközi dokumentumellátást, és a könyvtári dokumentumok lelőhely-nyilvántartását is. Az ODR keretében működő szolgáltató könyvtárak a nemzeti könyvtár, a nemzeti gyűjtőkörű könyvtár (DEENK), az országos szakkönyvtárak, az állami egyetemi könyvtárak és a megyei könyvtárak. Az országos könyvtárközi rendszer megvalósítását előíró könyvtári törvény 1997-ben jelent meg, végrehajtási utasítása pedig a következő évben. 1998-ban egyetlen olyan rendszer volt működőképes, amely alkalmas lehetett lelőhely-adatbázisként működni, ez pedig a VOCAL adatbázis volt, hiszen nem sokkal az indulás után már több mint 20 könyvtár példányadatainak a lekérdezése volt lehetséges, és már indulásakor több mint félmillió példány adatait tartalmazta. A rendszer alapstruktúrája lényegében 2012-ig nem változott, de számos finomítás és szolgáltatás-bővítés történt. Az adatbázis bibliográfiai és lelőhelyadatai már az első években bővültek jelentősen: a Debreceni Egyetem, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem, a Pécsi Tudományegyetem és a Szegedi Tudományegyetem teljes számítógépes állományukkal voltak jelen az adatbázisban (ez azt jelentette, hogy a tanszéki könyvtárak feldolgozott rekordjai is bekerültek). Ezt egészítette ki a Képzőművészeti Egyetem speciális gyűjteménye, valamint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és két másik nagy megyei könyvtár állománya (Somogyi Könyvtár és a pécsi Csorba Győző Könyvtár). 2001-ben már egymillió bibliográfiai leírást és 1,6 millió állományadatot tartalmazott az adatbázis. A rendszer fejlesztői felismerték azt, hogy az elszigetelt könyvtárak hálózatban működve korszerű szolgáltatásokat tudnak nyújtani óriásira tágitva saját elszigetelt gyűjteményüket, és elérték azt, hogy néhány év alatt az ODR a hazai könyvtárak körében egyre népszerűbbé vált, és egyre több könyvtár csatlakozott gyűjteményével a rendszerhez. Az ODR legnagyobb érdemét abban kereshetjük, hogy a felhasználó számára a sokszínű keresés lehetőségét és a találatok sok szempont szerinti rendezését tette lehetővé. Elsőként tudta megoldani a tárgyszavas

keresést oly módon, hogy az egyes könyvtárak (JATE és DEENK) által alkotott tárgyszórendszereket egy szabályozott szótárban (tezaurusban) fogta össze. Ez azt jelentette, hogy az olvasó több kulcsszó között választhatott a keresésnél, de a rendszer már a kijelölt fogalommal dolgozott az adatbázisban és hozta ki a találatokat.

A böngésző menü lehetőséget adott arra is, hogy a keresések szűkíthetők legyenek az adatbázisban egymás mellett élő tárgyszórendszerek egyikére.

A további fejlesztések pedig lehetővé tették, hogy az ODR portált integrálja elektronikus dokumentumok közvetlen elérését lehetővé tevő forrásokkal, cikkadatbázisokkal és intézményi repozitóriumokkal (mint az EPA, HUMANUS, MATARKA, NDA, Corvinus, DEA), valamint az egyik legnagyobb nemzetközi katalógussal, az OCLC WorldCattel.²⁵

Magyar Országos Közös Katalógus (MOKKA)

1996-ra érkezett el annak a technikai lehetősége, hogy a magyarországi könyvtárak az osztott katalogizálás alapjait lerakják. 15 nagy könyvtár, ebből 9 egyetemi könyvtár társulási szándéknyilatkozatba foglalta, hogy létrehozzák a magyarországi osztott katalogizálási rendszert. A nyilatkozat alapelveként kimondta, hogy

„[...] a társult könyvtárak az osztott katalogizálási rendszer megalapozásával és működtetésével a hazai információs rendszer olyan fejlesztését kívánják elősegíteni, amely a hazai és nemzetközi információk sokoldalú felhasználhatóságát, egyenértékű cseréjét minőségileg egyaránt növeli.²⁶

²⁵ EPA=Elektronikus Periodika Adatbázis; HUMANUS=Humán tudományi tanulmányok és cikkek adatbázisa; MATARKA=Magyar Tartalomjegyzék Katalógus; NDA=Nemzeti Digitális Adattár; DEA=Digitális Egyetemi Archívum (Debreczeni Egyetem)

²⁶ MOKKA Egyesület története. <http://www.mokka.hu/web/guest/az-egyesuletrol>. Hozzáférés: 2020. 09. 15.

A jelentős vállalkozás alapját a könyvtárakban létrehozott adatbázisok, ezek technikai feltételrendszere és a meglévő szakembergárda jelentette, anyagi forrását pedig pályázati, minisztériumi, valamint a Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Kollégiumának támogatása adta. Az Egyetemi Könyvtár adatbázisával és elismert szakembergárdájával központi szerepet játszott az országos online adatbázis kialakításában. A társulás létrehozásával és működtetésével kapcsolatos feladatokat, mint a MOKKA (Magyar Országos Közös Katalógus Egyesület) elnöke, dr. Máder Béla, a JATE Egyetemi Könyvtárának igazgatója látta el.²⁷ A KLTE Könyvtárában folyó fejlesztési munka elismeréseként a katalógizálási munkabizottság vezetőjévé dr. Koltay Klára főigazgató-helyettest választották, az informatikai szakbizottság tagja Gyüre Péter, a KLTE Egyetemi Könyvtár Fejlesztési és Informatikai Osztály vezetője lett. A katalógizálási munkabizottság vezetőjeként Koltay Klára készítette elő a MOKKA rendszerét működtető alkalmazói szoftverre kiírandó tender-pályázatot is.

Összegzés

A felsőoktatási könyvtárak az 1990-es évek második felétől alakították ki integrált katalógusaikat és a következő években rendelkezésre álló támogatásokból jelentős mértékben dolgozták fel hagyományos katalógusaikat és töltötték be állományukat a MOKKA adatbázisba, hogy gyűjteményeik elérhetőek legyenek az országos közös katalógusban. Az addig szórványosan és egyéni kezdeményezések formájában elindult első digitalizálási törekvések is központi projektté váltak: A Magyar Digitális Képkönyvtár 2008–2009-ben 48 könyvtár összefogásával jött létre. A meghirdetett TÁMOP pályázatok keretében több egyetemi könyvtár vállalt fel a DEENK mellett országos feladatot (Miskolci Egyetem és a JATE). A hagyományos könyvtári feladatok mellett a felsőoktatási könyvtárak felismerték, hogy fontos szerepet tudnak betölteni az intézményben keletkezett tudás feltérképezésében és számbavételében.²⁸

A Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár számára adódó lehetőségek felismerésében és megvalósításában szerzett elévülhetetlen érdemeket a két kiváló vezető Gombáné dr. Lábos Olga és dr. Koltay Klára. Nem túlzó, ha azt állítjuk, hogy nevük bevonult a magyar könyvtártörténetbe: nem lehet majd megírni az IKR-ek bevezetését, a közös katalógizálást, az ODR történetét, de a debreceni Egyetemi Könyvtár történetét sem, hogy róluk ne álljon ott egy-egy alapos bekezdés.

²⁷ A MOKKA Egyesület 1996-ban alakult meg a 15 legnagyobb magyar könyvtár részvételével. A projekt 2002 januárjától gyorsult fel, amikor az OSZK-ba kerülésével sikerült stabil és biztonságos működési feltételeket teremteni. A közös katalógus nyilvános átadására 2003 márciusában került sor.

²⁸ VIRÁGOS Márta. „A magyar felsőoktatási könyvtárak helyzete és jövője.” *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* 60, 8. sz. (2013): 323–330.